UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Juris Canonici Theoria Et Praxis, Ad Forum Tam Sacramentale quàm contentiosum, tum Ecclesiasticum, tum Seculare

Cabassut, Jean

Lugduni, 1698

XXV. De impedimento impotentiæ.

urn:nbn:de:hbz:466:1-62355

Visual Library

CAPUT XXV.

De impedimento Impotentiæ.

I. IMPOTENTIA dirimens, illa hîc intelligenda est, quæ sexuum copulam impedit, per quam duæ personæ fiant una caro. Non fiunt autem una caro nisi quum vir intra vas mulieris semen immittit. Alioqui enim non consummatur matrimonium, neque inducitur ulla sive ex delicto, sive sine delicto affinitas, etiamsi fuerit viri pars genitalis intra vas fœminæ. Quamobrem eunuchi, quanvis aliqui eorum possint vas fœminæ ingredi, nullatenus sunt matrimonii capaces ob defectum seminis prolifici, ut declaravit scripto Motu proprio Sixtus V. anno 1587. Idemque sentiendum de illis quibus attritus est uterque testiculus: sed illi quibus unus superest illæsus, matrimonium inire possunt, quia sunt adhuc seminandi capaces. Illi pariter qui quanvis integris partibus semen prolificum emittere nequeunt ex frigiditate, vel ex perpetua complexionis debilitate, excluduntur à nuptiis contrahendis. Arcentur quoque à conjugio qui similem impotentiam non ex natura, sed ex maleficio contraxerunt, postquam judicata perpetua fuerit vis maleficii, toto tit. de frig. & malefic. Fœmina autem nullam habet dirimentem impotentiam, nisi quatenus est arcta, non valens intra se recipere viri semen: solaque fœminæ ad seminandum impotentia non inducit impedimentum, quia semen fœmineum non censetur ad generationem necessarium. Henriquez, Sanchez, Guttierrez, Filliucius, quos citat & sequitur Bonacina quæst. 3. punct. 13. num. 14. addens non impediri matrimonium, quanvis fœmina non possit susceptum viri semen retinere: sufficit enim ad validitatem, quod conjuges per seminationem viri intra vas fœmineum fiant una caro: illa verò deperditio ex parte fœminæ posterior est illo necessario & constitutivo ad validitatem effectu, quanvis impediat generationem, quæ non est prorsus necessaria ad essentiam matrimonii, cùm possit fieri & subsistere inter conjuges steriles, sed non impotentes.

II. His aliqui adjungunt aliud impotentiæ genus ex nimio viri calore, quo fit ut effundatur semen antequam perfecta fuerit copula. Et quidem si nulla spes esset, fore aliquando ut in aliquo deinceps congressu semen intromitteretur, recenseri posset hic nimius ardor inter impedimenta quæ dirimunt, hac ipsa ratione, quia per hunc defectum impediuntur conjuges ne sint duo in carne una. Sed rarò usuvenit ut hinc oriatur perpe-

tuum impedimentum : quanvis enim sæpius contingeret ut multi congressus aut conatus conjugum sine debita seminatione fierent, continget tamen aliquando, ut aliquis ex multis conatibus non frustretur hoc effectu ; atque ita ille naturalis ardor non erit loco perpetui impedimenti. Præterea futurum quandoque est, ut nimius ardor longiore consuetudine & temporum progressu defervescat. Denique sufficere potest ad consummatam copulam, si pars aliqua seminis intromittatur.

III. Duplex est impotentia distinguenda. Una quidem perpetua, quæ nimirum tolli non potest citra miraculum, aut citra peccatum, aut citra periculum mortis. Altera verò temporalis, quæ arte humanâ aut remediis Ecclesiæ auferri potest, ut docet cap. *Fraternitatis*, de frig. & malef. *Nos tamen* (inquit) *perspicaciter attendentes quod impedimentum illud non erat perpetuum, quod præter divinum miraculum, per opus humanum absque corporali periculo potuit removeri.* Præterea alia est impotentia absoluta, idest respectu omnium ; alia respectiva, per quam aliquis est impotens, habito respectu ad certas quasdam personas, sed potens respectu aliarum. Sic enim potest aliquis esse maleficiatus respectu unius duntaxat fœminæ ; & fœmina potest esse naturaliter arcta respectu quorundam, sed non omnium virorum. Quin etiam potest aliquis esse impotens respectu virginum, non verò respectu viduarum.

IV. Impotentia perpetua & absoluta matrimonium dirimit jure naturæ. Consistit enim essentialiter matrimonium in mutua corporum traditione ad matrimonii usum, sive quatenus ad eum usum potentiam habent. Quæ constans doctrina peræquè valet, sive illa impotentia alteri Partium innotescat, sive non. Illa namque sive notitia, sive ignoratio nihil refert ad validitatem connubii. Idque perspicuè decernit cap. *Consultationi*, de frigid. & malef. Ibi enim sermo est de viro qui scienter cum arcta contraxerat, simulque negat posse illam habere uxorem. Si autem sit respectiva impotentia, dirimitur matrimonium cum persona circa quam fundatur impotentia, sed non cum aliis, in quibus nulla est impotentiæ causa.

V. Illa verò impotentia quæ non est perpetua, sed solùm ad tempus, matrimonium non dirimit, cap. *Fraternitatis*, de frigid. Si postquam contractum est matrimonium, dubitetur an sit perpetua, an temporalis impotentia, concordant Jus Romanorum Civile, & Jus Canonicum, ut concedatur conjugibus triennium cohabitationis & experientiæ, intra quod tempus operam dare debent consummationi matrimonii, adhibitis etiam medicinæ remediis quoad fieri citra grave periculum poterit vitæ aut valetudinis. Justinianus quidem l. *In causis*, C. de repud. determinaverat biennium experiundæ viri potentiæ ; sed ratus deinde prorogandum esse hoc tempus, extendit ad triennium in Authent. *De nuptiis*, §. *Per occasionem*, collat. 4. Cui conformatur Constitutio Cœlestini Papæ III. cap.

Laudabi

Laudabilem, de frigid. & malef. & absoluto triennio si consummari matrimonium non potuerit, indicit separationem.

VI. In quibusdam Galliæ provinciis consuetudo inolevit, ut non expectetur ad experientiam triennium, sed statuatur ut fiat conjugum congressus in alienis ædibus, de quibus conjuges ipsi convenerint, aut quas Judex ex officio assignaverit certo die, in lecto cortinis circumvallato, præsentibus in eodem conclavi matronis & obstetricibus ab ipso Judice deputatis; in alio autem contiguo conclavi assistentibus pariter Medicis & Chirurgis deputatis, per spatium trium quatuorve horarum, quibus elapsis, aut si per illud intervallum conjuges, aut horum alter assistentes vocaverint, inspiciant assistentes personæ deputatæ, si quæ sint congressus signa, & ad corporis fœminei inspectionem solæ admittantur fœminæ, ad virilis autem soli viri, qui quæve seorsim ea quæ sibi comperta fuerint, in scripta referent Judicibus legenda & examinanda. Pleniùs hac de re tractat Annæus-Robertus lib. 4. rerum Judicatarum, art. 8. 9. & 10. aliique complures Gallicani Causidici. Et quod mirum videri possit, stylo Episcopatus Parisiensis decernitur hujusmodi congressus, ut habetur in tomo 3. Actuum & Constitutionum Cleri Gallicani. Cæterùm quid certum, aut etiam verisimile conjici potest ex tam lubrico & brevi, & tam pudibundis conditionibus sociato experimento? Nam etiam vir aliunde sapientissimus partim pudore, partim formidine successus unde tanti momenti judicium pendet, in ea temporis brevitate & circumstantiarum molestiis vix potest esse sui compos. Conveniunt in liberum omninò triennium Jus Civile Romanorum cum Jure Canonico. Ipseque Justinianus ratus non satis esse ad justum judicium biennii cohabitationem inter conjuges, extendendum judicavit hoc tempus ad triennium, suppressa biennii lege: & nunc penes nos res tanta momento tam multis perturbationibus & anxietatibus obnoxio committetur dijudicanda? Præterea cùm sit indubitatum, dirimi matrimonia non per impotentiam temporalem, sed per solam perpetuam impotentiam, cap. *Fraternitatis*, de frigid. & malefic. nemo sanæ mentis audebit affirmare, ex uno & altero concubitu probari perpetuam viri impotentiam posse.

VII. Notatu dignum est supremæ Aquisextiensis Curiæ Senatusconsultum diei Februarii 16. anni 1640. quo recèns nupta Buravalla post intentatam coram Officiali Diœcesis Arelatensis de viri sui impotentia querelam, nec posset probari illam esse perpetuam impotentiam, sequutâ Officialis sententiâ cohabitationem triennem decernente, cùm mulier ad Senatum tanquam ab abusu ob denegatum sibi præfatum congressum appellasset, declaravit Senatus nullum fuisse abusum, & remissa fuit mulier ad Officialem, ut refert in sua compilatione Bonifacius tom. 1. lib. 5. tit. 6. cap. 1.

*VIII. Renatus Cordoanus Marchio Langei, despونsatâ sibi puellâ dictâ

dictâ à Sancto Simone de Cortemar, annorum circiter quatuordecim, post triennium postulatus est frigiditatis & impotentiæ, quam ut refelleret poposcit ille congressus experimentum, quod tamen infaustè ipsi successit. Itaque Curia Parlamenti Parisiensis mense Februarii, anno 1659. nullum irritumque connubium declaravit, eidemque Renato vetuit nullum deinceps inire conjugium, permisitque puellæ conquerenti alii nubere. Renatus adversùs Senatusconsultum clam apud Notarios duos est protestatus. Puella interim nubit Petro Caumontio Marchioni Boëssæ: deinde moritur anno 1670. Renatus Cordoanus post præfatam protestationem matrimonium contrahit cum Diana Montaltia Navallia, ex qua septem liberos suscepit. Idemque anno 1675. Literas ex supplici libello impetrat contra Senatusconsultum impotentiæ declarativum. Lis ergo resumitur apud eandem Curiam: cujus novo judicio, postquam consideratum fuit, congressus probationem esse admodum incertam, eo quòd hujusmodi actus non dependeat à libertate, nec nisi rarò succedat cum inimica parte, ingrata & odiosa, neque in ullo sive Canonico, sive Civili Jure approbetur, sitque novum inventum in sola Gallia receptum, Senatus Parisiensis die Februarii 18. anno 1677. requirente Fiscali Advocato, novo judicio prohibuit cunctis Judicibus, tam Civilibus quàm Officialitatum decernere ejusmodi congressus.]

IX. Intermediam inter diei unius aut alterius congressum, & triennii cohabitationem viam institit Senatus Gratianopolitanus in causa Susannæ Augueriæ circa viri sui, quam prætendebat impotentiam; suo namque Senatusconsulto judicavit tribus mensibus sequestrari Susannam in domo conjugibus amicæ, nec suspectæ personæ, ad quam viro liber foret accessus omni hora diei noctisque, cum plena congressus quandocumque ei collibitum fuerit libertate: exacto deinde trimestri Partem utramque comparituram apud Commissarium, & juramento addicto responsuram, num fuerit congressus consummatus: si in eo facto discordent, tum demùm procedendum per visitationem Medicorum & Chirurgorum, de quibus Partes convenerint, aut iis non convenientibus, quos Commissarius designaverit. Exitus verò totius causæ fuit declaratio nullitatis matrimonii ob perpetuam quæ judicata fuit, impotentiam viri, & transitus Susannæ ad novum connubium, ut idem refert Bonifacius tom. 1. lib. 5. tit. 6. cap. 2. ibique complurium Juris Authorum testimoniis probat desuevisse totâ Galliâ triennii experientiam. Istam porrò intermediam viam, quam Gratianopolitanus Senatus iniverat, vidi à quibusdam Officialibus observatam & affectatam. Sanè multò æquior est quàm unius diei congressus, qui si habet irritum effectum, non sufficit ad judicium impotentiæ perpetuæ. Influere tamen ad hoc judicium potest titulo conjecturæ, dummodo aliis probationibus suffulciatur, aut urgentibus aliunde conjecturis. Certitudinem verò prorsus indubitatam impotentiæ perpetuæ nec ipsa triennalis

experien

experientia potest stabilire, licèt sufficiat ad morale & practicum separationis judicium.

X. Postquam vir & mulier ex impotentiæ causa separati fuerint, Pars non impotens jus habet novum matrimonium contrahendi, eo quòd priùs contractum censeatur irritum. Secus verò judicandum de Parte altera impotente, nisi hæc ejus impotentia sit solummodò respectiva; quo casu licitum ei pariter est contrahere cum alia persona, cujus respectu sit potens ad consummandum. Ubi verò qui fuit habitus impotens probabitur demùm evasisse potens, etiam post triennium & judicio statutam separationem, reddenda erit ei pristina sua conjunx, etiamsi alteri viro nupsisset, quia posterius ejus conjugium irritum ac nullum est propter ligaminis impedimentum, quatenus cessante impotentia quæ temporalis erat, deprehenditur fuisse validum anterius illud conjugium, cap. *Laudabilem*, & cap. *Fraternitatis*, de frig. & malef.

XI. Aliter tamen censendum, ubi compertum esset impotentiam fuisse tantùm respectivam; tunc enim liberum est utrique aliud inire conjugium, quatenus incapaces matrimonii inter se tantummodò sunt, & capaces respectu aliorum. At si non constet impotentiam fuisse solùm respectivam, qualis utplurimùm est ea quam causat maleficium; & qui fuerat ex naturæ defectu impotens, facta separatione cognoscatur potens, tunc præsumptio juris erit, præcedentem impotentiam non nisi temporalem fuisse, & instaurabitur prius matrimonium ad novam potentiæ experientiam, qualis fuerat ante dictam separationem habita; hoc est, si jus commune consectemur, triennalis altera cohabitatio: sed si denuò separari contingat, nulla deinceps spes erit restitutionis post secundam separationem. Sanchez de matrimon. lib. 7. disp. 93. & 99. Coninch disp. 31. dub. 7. n. 84.

XII. Per dictum cap. *Laudabilem*, de frig. & malef. quod statuit ut exactâ triennii experientiâ, & insequuto separationis judicio, si vir ex postfacto deprehendatur potens, restauretur prius illud matrimonium, etsi mulier subinde ad alias nuptias convolaverit, nullatenus abrogatur can. *Si per sortiarias*, 33. quæst. 1. qui dissolvi prohibet posterius matrimonium quod fuerat subsequutum prioris matrimonii dissolutionem ex causa impotentiæ ex maleficio provenientis; cùm tamen idem vir comperiatur potens in secundo, quod post separationem contraxit, matrimonio. Est enim magna discriminis ratio inter impotentiam naturalem, & eam quæ causatur à maleficio, ut admonent Glossæ utriusque Canonis, tam incipientis *Si per sortiarias*, quàm incipientis *Laudabilem*: prior enim loquitur de impotentia per fascinationem ac maleficium: posterior de impotentia naturali, seu frigiditate. Naturalem istam impotentiam Jus præsumit esse absolutam, & nullatenus respectivam, atque ita ad omnes extendi; ideoque si desiisse comperiatur, præsumitur absolutè desiisse

respectu ad omnes, non verò ad unam fœminam dumtaxat : unde necesse est ad pristinum regredi matrimonium, posteriore quasi nullo & irrito derelicto, si aliquod fuerat initum. Ubi verò impotentiam causavit maleficium, si sic impotens cum alia conjugium junxerit, cum qua se potentem experiatur, non permittit canon *Si per sortiarias*, regressum ad antecedens conjugium, quia præsumit pristinam durare respectu prioris uxoris impotentiam, postquam adhibitis Ecclesiæ remediis, precibus, jejuniis, Sacramentis & eleemosynis, sine ullo effectu per triennium indicta fuit separatio. Ejusmodi namque maleficia solam inducere solent respectivam ad primam, cum qua contractum fuerit, impotentiam.

XIII. Quapropter fallitur multùm Bonacina quæst. 3. punct. 13. n. 19. & 20. scribens quod si vir ex causa maleficii soluto matrimonio se in secundo matrimonio potentem deprehendat, debeat ad pristinam regredi uxorem. Et addit præterea, eo casu licitum esse pristinæ uxori recusare istam ad hunc priorem virum suum reversionem, eo quòd possit bona fide judicare, non esse respectu sui ablatum maleficium, sed adhuc perdurare. His enim quæ dicit Bonacina Canones adversantur, simulque ratio. Post exactum namque triennium perdurans vis maleficii præsumitur à Canone & perpetua simul & respectiva ad priorem uxorem, si oppositum non probetur. At verò oppositum nullatenus probatur ex potentia ejusdem exerente se erga posteriùs ductam uxorem : non enim auferre solet inductum maleficium omnimodam & absolutam potentiam, sed ordinariè potentiam ad copulam ligat cum sola, quæ prior ducta fuit. Glossa in cap. *Literæ*, verb. *Cognoscendi alias*, de frigid. & malefic.

XIV. Impotentia post contractum matrimonium superveniens, quanvis perpetua futura esset, nullatenus ipsum dirimit. Quod enim aliquando validum fuit matrimonium, sola mors potest dissolvere. Itaque sola impotentia quæ matrimonium antecedit, quæque non temporalis est, sed perpetua, impedit contrahendum, & dirimit contractum. Eam ob causam non valet matrimonium senis ita decrepiti, ut sit omninò inhabilis ad copulam, quia præciditur tale matrimonium impedimento dirimente simul & perpetuo. Sanchez, Guttierrez, Bonacina. Sed post matrimonium completum adveniens, sive ex senili ætate, sive aliunde impotentia ad copulam, non dissolvit matrimonii vinculum, cùm talis impotentia non sit antecedens, sed subsequens. Fœmina autem, quantumvis vetula, si non sit arcta, potest validum inire matrimonium, cùm sit quacunque ætate capax seminis suscipiendi. Senem porrò pridem validè conjugatum, sed postmodùm sic ætate debilitatum ut perfectam nequeat inire copulam, posse tamen citra mortalem culpam eniti ad actum conjugalem, asserunt Caietanus in 2. 2. quæst. 154. art. 1. col. 6. S. Antoninus 3. part. tit. 5. cap. 12. §. 3. Paludanus in 4. dist. 34. quæst. 2. Navarra in cap. *Consideret*, de pœnit. dist. 5. num. 48. & in Manuali cap. 22. num. 60.

XV. Etiam

XV. Etiamsi verò dixerim senem planè decrepitum non posse novum inire matrimonium, longè tamen alia est ratio de ægrotantibus, qui licèt in eo statu sint ut sint ad congressum impotentes, atque etiam supponatur ex morbo incurabili nullam superesse spem in eis futuræ copulæ, restat tamen habitualis potentia, quæ posset in actum reduci, si ex illa ægritudine convalescerent; quæ potentia habitualis solùm est ligata per accidens, & adhuc radicaliter subsistit, qualem nullatenus habent decrepiti senes, nec habere unquam possunt, ex quo fuit penitus in eis extincta. Valere porrò tale ab ægrotante contractum matrimonium potest ad legitimandam susceptam ex fornicatione prolem, & reparandam apud homines famam concubinæ. Sanchez lib. 7. disp. 105. Coninch disp. 32. dub. 7. num. 88. Plerumque contingit, ut durante vero & legitimo matrimonio vir tandem ob provectam ætatem sic debilitetur, ut quantumvis libido exstimulet, aut vix, aut nullatenus perfectam copulam inire possit. Hunc tamen ad eam cum uxore habendam eniti posse, docet Caietanus in 2.2. quæst. 154. art. 1. col. 6. quem sequitur Navarra Man. cap. 17. num. 6. & in comment. ad cap. *Consideret*, de pœnit. dist. 5. num. 48. & favet apertè Glossa in cap. 2. de frigid. & malefic. quemadmodum & illi qui cohabitant pro experientia triennali, juxta cap. *Laudabilem*, eod. tit. eoque potiori jure, quòd vir iste certus sit de validitate sui matrimonii; illi verò qui sunt in experientia triennali, incerti sunt an validè contraxerint, cùm non liqueat an impotentiâ perpetuâ laborent.

XVI. Impuberes ex Jure Ecclesiastico non possunt matrimonio jungi validè, & secus faciendo nullum & irritum esset matrimonium; sed expectandum est donec puer annum decimumquartum, puella verò duodecimum compleverit, etsi nondum pubertas seu lanugo ex aspectu corporis appareat, ut docet Joannes Andreas ad cap. *Puberes*, de desponsat. impub. reprobans oppositam opinionem Glossæ ibidem. Sed non est necesse illam ætatem expectare in illis qui anteà pubescunt, d. cap. *Puberes*. Atque in istis dicitur malitia ætatem supplere. Quia tamen ordinariè non solet pubertatis judicium fieri per corporis aspectum, Inst. quibus mod. tutel. fin. circa princ. ideò pubertas utcunque judicanda est ex prædicto annorum numero, nisi ante illos annos constet quod malitia ætatem suppleverit, cap. *De illis* 1. & cap. *A nobis*, & cap. *De illis* 2. de desponf. impuber. Sed tamen valet matrimonium post annos pubertatis contractum, tametsi ob ætatis imbecillitatem Partes sint adhuc impotentes. Quod si contracto matrimonio in ea ætatis, quanvis legitimæ, imbecillitate, dubitatur an inde, aut aliunde proveniat impotentia, illud experientiæ destinatum triennium non erit computandum nisi à tempore quo perfectam adepti fuerint pubertatem, quod contingit in fœmina anno completo decimoquarto, & in viro anno decimo-octavo. Sanchez lib. 7. disp. 104. num. 18. Coninch disput. 31. dub. 7. num. 84. Angelus verb. *Matrimonii imped.* 16.

num. 6. & alii. Sanè colligitur ex l. *Mela*, D. de alim. & cib. legat. perfectam fœminæ pubertatem advenire anno decimo-quarto. At verò l. *Arrogato*, D. de adoption. & Inst. eod. §. *Minorem*, præfigunt in viris anno decimo-octavo perfectam pubertatem, quâ demùm exactâ computari incipiet experientiæ triennium, quale etiam concederetur illis qui anno ipso ætatis trigesimo nuptias inirent. Illustria malitiæ supplentis ætatem exempla tria S. Hieronymus profert in epist. ad Vitalem. Primum Salomonis, qui anno suæ ætatis decimo Roboamum genuit. Scribitur quippe lib. 2. Reg. 11. Salomonem regnasse annos quadraginta: & 3. Reg. 14. Roboamum regnare cœpisse anno ætatis suæ quadragesimo primo. Itaque jam erat natus antequam pater ejus Salomon regnum auspicaretur. At lib. 1. Paralip. 29. Salomon dicitur initio regni sui adhuc puer & tenellus; sed ejus certa ætas non exprimitur in Scriptura. Secundum exemplum producit Regis Achab, qui natus annos undecim genuit Ezechiam, ut liquet 4. Reg. 16. vers. 2. & cap. 18. vers. 2. Tertium refert pueri qui decem natus annos nutricem cum qua consuetudinem habebat, reddidit prægnantem. Istius exempli falsò allegatur author S. Gregorius in dialogorum libris, in quibus tamen nihil tale visitur; sed verus author ipse est S. Hieronymus. Denique Albertus Magnus relatus ab Angelo verb. *Matrimonium* 3. imped. 16. §. 5. & 6. testatur visam à se puellam quæ anno ætatis nono concepit, & decimo peperit.

XVII. Hermaphroditus in quo unus sexus alteri prævalet, potest matrimonium inire secundùm sexum in se prævalentem, non secundùm alterum. Sed si æqualiter compos sit utriusque sexus, potest quem maluerit sexum eligere, & secundùm ipsum nuptias inire. Navarra, Henriquez, Sanchez, Coninch, Filliucius. Judicium verò circa sexum prævalentem fieri convenit per inspectionem & relationem Medicorum, Chirurgorum & Matronarum. Ubi tamen res adhuc esset ambigua, standum foret ipsius hermaphroditi assertioni. Sanchez, & Bonacina. Hermaphroditus postquam semel sibi sexum ad matrimonium elegit, non potest citra peccatum post conjugis mortem mutare pristinam electionem ad novum in altero sexu contrahendum matrimonium, tametsi æqualiter sit utriusque compos, ob summam rei indecentiam. Si tamen secundùm novam, & à priore diversam electionem contraheret, esset nihilominus validum illud matrimonium; quia naturalis potentia non fuit per primam electionem ablata, neque per juramentum ab eo coram Prælato præstitum de nunquam varianda sexus electione. Ugolinus, Sanchez, Filliucius, Bonacina.

XVIII. Hermaphroditi connubio Parochus non priùs suam debet exhibere præsentiam, quàm per Judicem Ecclesiasticum fuerit cognitum de sexus prævalentia, aut Judex Ecclesiasticus declarationem exegerit, simulque juramentum nunquam deinceps utendi altero sexu ad matrimonium. Cùm enim pertineant hæc ad forum externum, Parochus temerè se

his-

his ingereret ante Judicis sententiam, nisi fortè talis esset hermaphroditus, quem certum esset omnino uno dumtaxat sexu valere.

XIX. Haud facilè credendum est mulieri de viri sui impotentia, sed ad ipsius querelam seorsum primùm singuli conjuges interrogandi sunt, & præmisso juramento, eorum responsiones in scripta redigendæ. Deinde seorsim vocandi singulorum conjugum propinqui; quæ forma vocatur à Canonibus sic fieri præcipientibus, Septima manus propinquorum, ut si quid hac de re resciverint, hoc deponant. Si hæc ad rei cognitionem non sufficiunt, denuò interrogantur conjuges, si persistant, si varient, si quid ad primas responsiones addi velint. His succedit decretum inspectionis sexuum, fœminæ quidem per obstetrices jurejurando addactas, viri autem per Medicos & Chirurgos similiter juratos. Si ne sic quidem constet virum esse prorsus impotentem, aut si quâ tenetur impotentiâ, non constet esse perpetuam, Jura decernunt experiendi & explorandi gratiâ trium annorum cohabitationem, ut superiùs docui, aut si qua sit alia forma in locis particularibus recepta, sufficiensque ad conjectandum cum æquitate & prudentia, num subsit perpetuum, quod solùm dirimere potest, impedimentum, qualis utique censeri non potest exploratus unius, aut alterius diei concubitus. Postremò post temporis legitimi experimentum Pars utraque rursus interrogatur: proceditur ad novam utriusque seorsum partis inspectionem iisdem sub formis quas paulò antè retuli: succeditque definitivum judicium, prout ex supradictis constiterit, vel perpetuæ cohabitationis, vel ab invicem separationis. Sed ubi constaret de fœminæ coarctatione, vel de viri perpetua impotentia per primam, neque ullatenus contestatam partium per deputatas congruas personas inspectionem & relationem, putà quod vir sit eunuchus, aut quid hujusmodi, ex tunc sine alio experiundi decreto, aut processus ulterioris continuatione, decernenda est & injungenda separatio.

XX. In causa impotentiæ, si nullatenus probari potest fœminæ conquerentis intentio, & vir se neget impotentem, partesque ad copulam requisitas habeat integras & illæsas, quod per Chirurgos & Medicos deputatos & juratos ita referatur, viro potiùs quàm mulieri credendum est post præstitum juramentum; quia vir caput mulieris est, ut decidit cap. 1. de frig. & malef. hoc uno excepto, si mulier se virginem esse probet ex aspectu corporis & matronarum attestatione; hæc enim probatio potior est quàm mariti contraria assertio cum juramento, ut expressè deciditur cap. *Proposuisti*, de probation. Sed si fœmina vel per præcedens matrimonium, aut alia ratione desiit esse virgo, ipse verò vir cum juramento se neget impotentem, neque alia probatio suppetat, standum est viri asseverationi in externo & contentioso foro, d. cap. 1. & adigi potest mulier etiam per censuras Ecclesiasticas ad cohabitandum, cap. *Inquisitioni*, de sent. excomm. quanvis justa & vera sit mulieris probare non valentis ex-

postulatio, quo casu, ut ibidem declaratur, re in foro interiori benè exploratâ, si sit certum impedimentum, debet potiùs excommunicationem exteriorem & quidvis aliud pati, quàm consentire in opus matrimonii. Dicunt verò Richardus in 4. dist. 34. art. 2. quæst. 1. & Turrecremata, aliique, se non videre quomodo in prædictis circumstantiis possit viri præfractè mentientis vera impotentia probari. Verùm ut ait Concilium Tridentinum sess. 24. de reform. matrim. Ecclesia de occultis non judicat.

CAPUT XXVI.

Reliqua duo Impedimenta discutiuntur, clandestina conventionis, & raptus.

I. SI absque proprii Parochi, aut alterius Sacerdotis de licentia Parochi, vel ipsius Ordinarii præsentia, simulque duorum testium contrahuntur nuptiæ, ipsæ irritæ erunt ex jure novo Concilii Trident. sess. 24. cap. 1. de reform. matrim. antea namque valida erant clandestina matrimonia. Quæ innovatio in Sacramento, cujus essentialia à Christo Domino instituta non possunt regulariter ab Ecclesia immutari, fundatur in ratione speciali hujus Sacramenti: quod cùm secundùm suam peculiarem substantiam fundetur in civili & legitima ambarum Partium conventione, potuit Concilium œcumenicum extendendo vel restringendo conditiones ad legitimum contractum requisitas id efficere per accidens, & non per se; & indirectè, non autem directè, ut contractus matrimonialis qui antea fuerat validus, jam non sit validus, novas, sed tamen rationabiles ei præscribendo conditiones, unde sequatur, ut duorum contractus qui antea fuerat sufficiens materia Sacramenti susceptiva, sit deinceps illegitimus, atque adeò cesset esse Sacramentum, quod legitimum contractum viri & mulieris prærequirit: quemadmodum panem & vinum, quæ fuerant apta ad conficiendum ex eis Eucharistiæ Sacramentum materia, taliter potest aliquis immutare & alterare, ut jam desinant esse materia ad Sacramentum Eucharistiæ conficiendum apta.

II. Grandis est disputatio theologica, utrum possint Principes ac Respublicæ seculares impedimenta nova inducere matrimonium etiam sub ratione Sacramenti dirimentia. Non enim controvertitur, an possint ex justa & rationabili causa conditiones præscribere quæ Sacramenti formam non impediant, sed quarum nihilominus infractio pœnis civilibus coërceatur: adeò ut contractus talibus conditionibus destitutus, sine præjudicio